

SÜNNƏ ƏHLİNİN
ETİQADINA GÖRƏ
RƏHBƏRLƏRƏ
MÜNASİBƏT

Müəllif: Qamət Süleymanov

Mədinə şəhəri Beynəlxalq İslam Universitetinin məzunu

Bakı 2023

**Kitab Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla
İş Üzrə Dövlət Komitəsinin
29 mart 2023 cü il 3-32/2-454/2023 sayılı
məktuba əsasında nəşr edilmişdir.**

Redaktə: Quliyev Asəf Sevdayar oğlu

**SÜNNƏ ƏHLİNİN ETİQADINA GÖRƏ RƏHBƏRLƏRƏ
MÜNASİBƏT. Bakı, "Elm və təhsil", 2023, 32 səh.**

ISBN 978-9952-568-12-7

© "Elm və təhsil", 2023

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Mərhəmətli və Rəhimli Allahın adı ilə

QAYƏMİZ

Bu kitabı yazmaqda məqsədimiz Əhli-Sünnəyə qarşı olan bir çox böhtanların qarşısını az da olsa alaraq insanlara qaranlıq olan bir çox mətləblərə aydınlıq gətirməkdir. Hazırda doğru-dürüst islam haqda məlumatı az olan insanlar radikal qüvvələrlə Əhli-Sünnəni bir-birinə qatararaq onları bir çox adlarla ləkələyirlər. Bütün bunları nəzərə alaraq qərara aldığımız ki, bu müxtəsər kitabçada Əhli Sünnə vəl-Cəmənin rəhbərlərə olan mövqeyini bacardığımız qədər bəyan edək. Unutmayın ki, bu kitabçanı yazmaqda sünnə əhlinin məqsədi başqa qüvvələr kimi özünü ucuzvari reklam etdirmək deyil. Qayəmiz Uca Yaradanın və bəşəriyyətin şərəfli olan Allahın sonuncu peyğəmbəri Məhəmməd peyğəmbərin ﷺ doğru-dürüst yolunu özlərinə həyat örnəyi seçərək İslam dinini göz bəbəkləri kimi qoruyan və Allahın izni ilə hər zaman qoruyacaq Əhli-Sünnə vəl-Cəmənin bugünə qədər çoxlarına aydın olmayan, eyni zamanda onların həqiqi olan etiqadlarını müxtəsər şəkildə bəyan etməkdir. İnanırıq ki, qəlbində Allah qorxusu olan hər bir kəs kitabçada yazılmış bütün fikirləri diqqətlə oxuyub onu öz aqlının dəyirmanından keçirdikdən sonra əsl Əhli-Sünnənin kimlər olduğunu dərk edəcək. Uca Allahdan bu kitabçanın İslam ümməti üçün faydalı olmasını diləyirik.

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ
وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١٥﴾

“Hər kəs özünə doğru yol aşkar olandan sonra Peyğəmbərdən üz döndərib mö'minlərdən (səhabələrdən) qeyrisinin yoluna uyarsa, onu istədiyi (özünün yönəldiyi) yola yönəldər və Cəhənnəmə varid edərək. Ora necə də pis yerdir!” (“ən-Nisa” surəsi, 115-ci ayə).

Şükr və tərif Allaha məxsusdur. Biz Ona şükr edir, Onu tərif edirik, Onu köməyə çağırırıq, Ondan bağışlanma diləyirik, nəflərimizdəki şərdən, əməllərimizdəki pisliklərdən qorunmaq üçün Allaha sığınırıq. Allahın haqq yoluna yönəltdiyi şəxsi azdıran, azdırdığı şəxsi isə haqq yoluna yönəldən tapılmaz. Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur, Onun şəriki yoxdur və şəhadət edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

“Ey iman gətirən kəslər! Allahdan lazımcı qorxun və yalnız müsəlman olduğunuz halda ölün!”
 (“Ali İmran” surəsi, 102-ci ayə).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

“Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən (Adəmdən) xəlq edən, ondan zövcəsini (Həvvanı) yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun! (Adı ilə) bir-birinizdən (cürbəcür şeylər istədiyiniz) Allahdan, həmçinin qohumluq əlaqələrini kəsməkdən həzər edin! Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə nəzarətçidir!
 (“ən-Nisa” surəsi, 1).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَفُؤَلُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

**“Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz
söyləyin! (Əgər belə etsəniz) Allah əməllərinizi islah edər
və günahlarınızı bağışlayar. Hər kəs Allaha və
Peyğəmbərinə itaət etsə, böyük bir səadətə (Cənnətə) nail
olar” (“əl-Əhzab”, 70-71)**

Uca Allah insanlara dünya və axirətdə xoşbəxt olsunlar və nicat tapsınlar deyər İslam dinini bəxş etmişdir. Yalnız bu din səadətin açarındır. Uca Allah tək olan Xaliqudır və O qiyamət gününə qədər bütün olub-keçəcəklərdən xəbərdardır. Allah insanlara Onun və rəsulunun, həmçinin Peyğəmbərdən ﷺ sonra mövcud olacaq rəhbərlərin əmrlərinə itaət etməyi buyurmuşdur.

İslam dini insanların yaşayışını nizamlayan, onlar üçün hər cür şərait yaradan bir dindir. İslam dini insanları müdrik və ağıllı rəhbərlər seçmək, eyni zamanda onlara itaət etməyə çağırır. Allahdan istəyimiz budur ki, bizim müsəlman dövlətimizdə əmin-amanlığı sabit etsin. Amin!

**Qamət Süleymanov
Mədinə şəhəri Beynəlxalq
İslam Universitetinin məzunu**

I. Əhli-Sünnənin tərifi və ona verilmiş adlar

“Əhl” sözünün lüğəti mənası-təqib, xidmət edən (xadim) deməkdir.

“Sünnə” sözünün lüğəti mənası isə-yol deməkdir. İstilahı (şəriətdə olan) mənasına gəlincə, bu, Peyğəmbərimizin ﷺ şəriətlə bağlı hər bir ifadəsi və hərəkəti, eyni zamanda onun səhabərinin dediyi hər bir sözü və etdiyi hər bir hərəkəti təsdiq etməsi deməkdir.

Əhli sünnəyə aşağıdakı adlar da verilmişdir.

1. “Əhli-Sünnə vəl-Cəmə”- yəni “camaatla birgə¹ sünnəyə riayət edənlər”.

İrbad bin Səriyə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Sizə öz sünnəmi və Raşidi xəlifələrin² sünnəsini qoyub gedirəm. Ondan bərk yapışın!”³

Rəvayət edilir ki, Huzeyfə bin əl-Yəmən ؓ demişdir: “Mən dedim: “Ey Allahın Elçisi, fitnə-fəsad yayıldığı zaman mən nə etməliyəm?” Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Camaatla ol və rəhbərə itaət et!”⁴

Səhabələr ilk camaat və İslam ümmətinin ən xeyirlisi hesab olunurlar. Uca Allah onlar barədə buyurmuşdur:

---

¹ Bu,camaata müxalif olmamaq,həmçinin xor ifa edənlər kimi də eyni zamanda eyni işlər görənlər kimi olmamaq deməkdir.

² Peyğəmbərin ﷺ ən yaxın səhabələri və onun vəfatından sonra ardıcıl şəkildə xəlifə olan Əbu Bəkr, Ömər, Osman və Əli ibn Talib – Allah onlardan razı olsun!

³ Əbu Davud, 4594-cü hədis.

⁴ əl-Buxari, 7084-cü hədis.

وَالسَّابِقُونَ الْأُولُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“(İslamı) ilk əvvəl qəbul edib (başqalarını bu işdə) qabaqlayan mühacirlərə və ənsarlara, həmçinin yaxşı işlər görməkdə onların ardınca gedənlərə gəldikdə, Allah onlardan, onlar da Allahdan razıdırlar. Allah onlar üçün əbədi qalacaqları, (ağacları) altından çaylar axan cənnətlər hazırlamışdır. Bu, ən böyük qurtuluş və uğurdur!”
 (“ət-Tövbə” surəsi, 100-cü ayə).

Allahın Elçisi ﷺ onlar haqda demişdir: “Mənim səhəbələrimi söyməyin! Həqiqətən, sizdən biriniz Uhud dağı boyda qızıl sədəqə versə belə, onlardan birinin verdiyi bir ovuc sədəqəyə, hətta onun yarısına belə çata bilməz”.⁵

Əli bin Əbu Talib ؓ onlar haqda demişdir: “Peyğəmbərimizin ﷺ səhəbələrini söyməməyi sizə tövsiyə edirəm. Onlar Peyğəmbərdən ﷺ sonra dinə heç bir yenilik gətirməmişlər. Həqiqətən, Peyğəmbər ﷺ də belə vəsiyyət etmişdir”.⁶

2. “ət-Taifətul-Mənsura” – “Zəfər qazanmış tayfa”: Muğira bin Şöbə ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Allahın əmri gələnədək⁷ ümmətim içərisində zəfər qazanmış tayfa olacaqdır”.⁸

3. “əl-Firqatun-Naciyə” – “Nicat tapmış firqə”: Səhəbələr (Allah onlardan razı olsun!) Peyğəmbərdən ﷺ bu firqə haqda

---

⁵ əl-Buxari, 3673-cü hədis.

⁶ Bihar əl-Ənvar, 22/305-306.

⁷ Yəni Qiyamət gələnədək.

⁸ əl-Buxari, 7311-ci hədis.

soruşduqda, o demişdir. “Onlar mənim və səhabələrimin yolu ilə gedənlərdir”.⁹

4. “əs-Sələfiyyun” yəni “Sələflər; keçib getmiş nəsil¹⁰:

Qeyd etmək lazımdır ki, “Əhli-Sünnə vəl-Cəməə” dini məsələlərdə yalnız Allah, Onun Elçisi və səhabələrin icmasının dediklərinə əməl edirlər. Həmçinin onlar firqə-firqə olmaqdan da çəkinirlər. Uca Allah bu barədə müqəddəs kitabı Qurani-Kərimdə buyurur:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Açıq-aydın dəlillər gəldikdən sonra bir-birindən ayrılıb ixtilaf (fitnə-fəsad) törədən şəxslər kimi olmayın! Onlar böyük bir əzaba düçar olacaqlar”
(“Ali-İmran” surəsi, 105-ci ayə).

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

“Hər kəs özünə doğru yol aşkar olandan sonra Peyğəmbərdən üz döndərüb möminlərdən (səhabələrədən) qeyrisinin yoluna uyarsa, onun istədiyi (özünün yönəldiyi) yola yönəldər və Cəhənnəmə varid edərək. Ora necə də pis yerdir!”

(“ən-Nisa” surəsi, 115-ci ayə).

---

⁹ Səhih Hədislər Silsiləsi, 1-ci cild, 407-ci hədis.

¹⁰ Burada Peyğəmbər ﷺ və onun ardı ilə gedənlər nəzərdə tutulur.

Aşağıda deyilənlər isə “Əhli-Sünnə vəl-Cəməanın” rəhbərlər (hakimlər) barəsində olan fikrinin dolğun ifadəsidir.

II. Əhli-sünnənin əqidəsinə görə rəhbərlərin tərifı və onların haqları

Rəhbər sözünün tərifı: Rəhbər hər hansı bir topluma hökmranlıq edəndir. Məsələn, prezident xalqının, müəllim tələbələrinin, komandir əsgərlərinin, kişi ailəsinin rəhbəridir.

Xalqın idarəçilik hüququnu öz üzərinə götürən hər bir rəhbər məsuliyyətli bir yükün altına girmiş olur. Çünki qiyamət günü hər bir kəs öz himayəsi altında olanlara görə cavab verəcək.

Bu haqda Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər biriniz başçısınız və məsuliyyət daşdığınız şeylərə görə cavabdehsiniz. İmam-başçıdır və ona tabe olanlara görə cavabdehdir. Ər ailəsinin başçısıdır və o ailəsinə görə cavabdehdir. Qadın öz evində evdarlığa görə başçıdır və buna görə cavabdehdir. Qulluqçu, xidmətçi tabe olduğu şəxsə ona həvalə etdiyi hər bir şeyə görə başçıdır, həm də onlara görə cavabdehdir. Həmçinin oğul atanın ona həvalə etdiyi hər bir şeyə görə başçıdır. Hər biriniz başçısınız və məsuliyyət daşdığınız şeylərə görə cavabdehsiniz”.¹¹ Rəhbərlər bu böyük məsuliyyəti daşdıqları kimi, bizim də onlara qaytarılmalı olduğumuz haqlar var. Rəhbərlərin himayəsi altında olanların üzərində olan haqlar aşağıdakılardır:

---

¹¹ əl-Buxari, 7138-ci hədis.

1. Rəhbərə tabe olmaq: Uca Allah bu barədə buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴿٥٩﴾

“Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərə və özünüzdən¹² olan ixtiyar (əmr) sahiblərinə itaət edin!” (“ən-Nisa”, 59).

Əbu Hureyra رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم belə buyurdu: “Mənə itaət edən Allaha itaət etmiş, mənə asi olan isə Allaha asi olmuş olur. Əmirə (rəhbərə) itaət edən mənə itaət etmiş, ona asi olan isə mənə asi olmuş olur”.¹³

əs-Sənani رحمته الله Əbu Hureyranın رضي الله عنه Peyğəmbərdən صلى الله عليه وسلم rəvayət etdiyi “Kim itaətdən çıxıb camaatı tərək edərək ölərsə, onun ölümü cahiliyyə dövrünün ölümü kimi olar”¹⁴ hədisinin şərhində “itaət” sözü haqda demişdir: “Yəni insanların ətrafında cəm olduğu xəlifənin (rəhbərin) itaətində”.¹⁵

Şeyxul-İslam ibn Teymiyyə رحمته الله demişdir: “Peyğəmbər صلى الله عليه وسلم bizə insanların siyasətini aparmağa səlahiyyəti çatan (həkimliyi idarə edə bilən) mövcud və məlum olan imamlara (rəhbərlərə) itaət etməyi əmr etmişdir”.¹⁶ Rəhbərə itaətin hikməti haqda Şeyx Məhəmməd bin Saleh əl-Useymin رحمته الله demişdir: “Rəhbərlə münasibətdə saleh sələflərin anlamı çox əhəmiyyətlidir. Rəhbərin səhləri insanların üsyana qalxmağına və eyni zamanda qəlblərin onlardan uzaqlaşması üçün səbəb olmamalıdır. Çünki bu, fəsadın törənməsi və fitnənin

---

¹² Bu ayə hər bir şəxsə yalnız öz ölkəsinin rəhbərinə itaət etməyin vacib olmasına dəlildir.

¹³ Muslim, 4724.

¹⁴ Muslim, 4765.

¹⁵ Subul əs-Sələm, 3/499.

¹⁶ Minhəc əs-Sünnə ən-Nəbəviyyə, 1/115.

baş verməsinə səbəb olar. Qəlbləri əmr sahiblərinin əleyhinə yönəltmək şər, fitnə və qalmaqal yaratdığı kimi, onları (qəlbləri) alimlərin əleyhinə yönəltdikdə də onların şərəfinin azaldılmasına, bu da öz növbəsində onların (alimlərin) daşdığı şəriətin şərəfinin azalmasına səbəb olur. İnsanlar alimin və rəhbərin nüfuzunu azaltmağa çalışarsa, şəriət və əmin-amanlıq itər. Çünki insanlar alimlərin dediklərinə inanmaz, rəhbərin dediklərinə (əmrinə) qarşı çıxar və beləliklə də fitnə-fəsad yaranar. Bizə vacib olan isə sələflərin rəhbərlərə münasibətdə tutduqları mövqeyi araşdırmaq, nəfsimizi fitnə-fəsaddan qorumaq və rəhbərə qarşı çıxmağın aqibətini bilməkdir. İnsan bilməlidir ki, üsyan etməklə İslamın düşmənlərinə xidmət etmiş olur. İbrət isə üsyan və qəzəbdə yox, hikmətli olmaqdadır".¹⁷

əl-İzz bin Abdus-Səlam رحمته demişdir: "Müsəlman icmasının rəhbərlərə itaətin ən fəzilətli itaətlərdən olması barəsində müttəfiq olmasını xəbər vermişdir".¹⁸ Şeyxul-İslam ibn Teymiyyə رحمته demişdir: "Allaha və Onun Elçisinə ﷺ itaət etmək vacib olduğu kimi, əmirlərə (rəhbərlərə) itaət də Allahın əmrinə görə vacibdir. Əmirlərə Allah xatirinə itaət edən Allaha və Onun Elçisinə ﷺ itaət etmiş olur. Əmirlərə Allah xatirinə itaət edənlərin əcri Allah qatındadır. Belələri Allaha və Onun Elçisinə ﷺ itaət etmiş olur. Əmirlərə yalnız onların verdikləri mal və vəzifəyə görə itaət edib, vermədikdə isə onlara asi olanların axirətdə heç bir payı olmaz".¹⁹

---

¹⁷ "Hakim və tabeçiliyindəkilərin hüquqları" risaləsindən.

¹⁸ əl-Qavaid, 1/104.

¹⁹ Məcmu əl-Fətava, 35/16-17.

Rəhbərlər tərəfindən yalnız Allahın haram buyurduğu - oğurluq, zinakarlıq, narkotik maddələrin istifadəsi və s. bu kimi işlərə təhrik olunduqda onlara itaət etmək olmaz.

Abdullah bin Ömər رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Hər bir müsəlmana xoşuna gələn və gəlməyən işlərdə (rəhbəri) eşidib itaət etmək vacibdir. Yalnız Allaha asi olan işlərdə itaət etmək olmaz”.²⁰

2. Rəhbərə hörmət etmək:

Səhabələrin həyat tərzi, onların xəlifələrə hörmət etməsi buna dəlildir. Səhl bin Abdullah رضي الله عنه demişdir: “İnsanlar rəhbərə və alimlərə hörmət etdikləri müddətdə xeyir içində olurlar. İnsanlar onlara hörmət edərsə, Allah da onların dünyaya və axirət həyatını islah edir. Əks təqdirdə isə onlar özlərinin dünyaya və axirət həyatını puç edərlər”.²¹

3. Rəhbərin xoşa gəlməyən hərəkətlərinə və ya danışıqlarına səbr etmək və ona qarşı çıxmamaq: Uca Allah buyurur:

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“Bəzən xoşlamadığınız bir şey sizin üçün xeyirli, bəzən də xoşladığınız bir şey sizin üçün zərərli ola bilər. Allah bilir, siz isə bilməzsiniz” (“əl-Bəqərə” surəsi, 216-cı ayə).

---

²⁰ Muslim, 4740.

²¹ əl-Qurtubi “Təfsir”, 5/260-261

İbn Abbas رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurmuşdur: “Kim əmirindən xoşa gəlməyən bir şey (hərəkət və ya ifadə) görərsə, ona səbr etsin!”²²

Məhəmməd peyğəmbərin ﷺ, səhabələrinin və görkəmli müsəlman alimlərinin tez-tez xatırladığı ən mühüm müsəlman qanunlarından biri hökmdarların ədalətsizliyinə (etdiyi səhvlərə) səbr etmək və onlara qarşı çıxışlardan imtina etməkdir.

Şeyxul-İslam Əhməd ibn Abdul-Halim رحمته الله demişdir: “Hökmdarların ədalətsizliyinə (etdikləri səhvlərə) dözümlü münasibət Sünnə tərəfdarlarının və vahid müsəlman icmasının təməllərindən biridir”.

Təlq ibn Həbib رحمته الله demişdir: “Möminliyinizin köməkliliyi ilə qiyamdan qaçın”. İnsanlar ondan soruşdular: “Bəs biz Allahdan necə qorxaq?” O dedi: “Allahın nurunu uca tutaraq Alaha itaət edin və onun rəhminə ümid bağlayın. Habelə, Allahın nurunu uca tutaraq, Allaha itaətsizlikdən qaçın və onun cəzalarından qorxun”. Mömin müsəlmanlar hökmdarlara qarşı çıxmağı və onlarla vuruşmağı qadağan etmişdilər, buna görə də Abdullah ibn Ömər, Səid ibn əl-Museyyib, Əli ibn əl-Hüseyn və bir çox başqaları İbn əl-Əşasın əmirə qarşı qaldırdığı qiyamda müəlmənləri iştirak etməkdən çəkindirirdilər. Peyğəmbərin ﷺ əsl sünnə tərəfdarlarının əqidəsinə görə iğtişaş (aldadılma) dövründə hökmdarlara qarşı vuruşmaq olmaz, çünki Məhəmməd peyğəmbər ﷺ bu cür hərəkətləri qəti şəkildə qadağan etmişdir. Müsəlman ilahiyatçıları bu bərdə dəfələrlə İslam dininin əqidəsi haqda kitablarda yazmış və Allahdan qorxan

---

²² Muslim, 4767.

bəndələri ədalətsiz (səhvə yol verən) hökmdarlara qarşı dözümlü münasibət göstərməyə və onlarla mübarizədən (hətta bu mübarizədə alim və möminlərdən bəziləri iştirak etsə belə) imtina etməyə çağırmışlar.

Peyğəmbərin ﷺ bu məsələ barədəki mötəbər hədislərini dərk edə bilən hər kəs başa düşür ki, doğrudan da, Allah Elçisinin ﷺ öyüd-nəsihətləri həqiqi və çox müdrikdir.

Bütün bunlar onu sübut edir ki, Peyğəmbərin ﷺ hökmdarların ədalətsizliyinə (etdiyi səhvlərinə) qarşı dözümlülük göstərmək və heç bir vəchlə onlara qarşı çıxmamaq buyruğu bu dünyada olduğu kimi, axirətdə də səadətə çatmağın ən müdrik yoludur. Hər kəs bilərəkdən və ya səhvən bu əmri pozarsa, yaxşı nəticə əldə etməz, əksinə müsəlman aləmindəki vəziyyəti daha da pisləşdirər. Buna görə də Peyğəmbər ﷺ Həsən ibn Əlini عليه السلام tərifləmiş və demişdir: “Mənim bu nəvəm seyid (insanların sevimlisi) olacaq. Allah onun əli ilə iki böyük müsəlman dəstəsi arasında sülh yaradacaq”. Lakin o, nə xəlifə və əmirlərlə mübarizə aparanları, nə onlara qarşı qiyam qaldıranları, nə onlara itaət göstərməyənləri, nə də digər müsəlmanlarla əlaqəni kəsənləri tərifləməmişdir.

Yuxarıda qeyd olundu ki, Peyğəmbər ﷺ insanlara onun nəvəsi Həsənin عليه السلام ədalətli olacağını və iki böyük müsəlman dəstəsini barışdıracağını söyləmişdi. Bir çox illər keçdikdən sonra belə də oldu. Beləliklə, məlum olur ki, Allah və Onun Elçisi ﷺ möminlər arasında sülh yaradanları sevir. Həsənin عليه السلام hərəkəti isə bu sahənin ən qiymətli xidmətlərindən biri idi. Məhz buna görə də o, Allah Elçisinin ﷺ belə böyük tərifinə layiq görülmüşdü. Lakin bir yaramazlıq daha ağır yaramazlıqla qarışırsa, bu halda günahlardan qaçmaqla ondan da böyük fəsad törətmək özü də günahdır. Bir halda ki, hər

hansı bir yaxşılıq zərəri daha çox olan bir günahın sayəsində əldə edilir, onu etmək olmaz.

Möminləri öldürməyi özlərinə rəva bilən xəvariclər (radikal qruplar) məhz belə hərəkət edərək, əvvəl-axır Əlini ﷺ və bir çox digər müsəlmanları öldürdülər.

Qeyd edək ki, xəvariclər (radikal qruplar) və onların tərəfdarları bu yanlış fikirləri dini qanun hesab edirdilər. Əslində isə bu, belə deyildi. Həmin radikal insanlar onların fikirləri ilə razılaşmayanları dinsizlikdə təqsirləndirirdilər və öz səhv fikirlərində qalırdılar. Onlar müsəlmanlarla vuruşaraq onları dinsiz adlandırır və lənətləyirdilər. Unutmaq lazım deyil ki, kim hökmdarlarla öz əqidəsinə görə vuruşar və xalqı buna çağırırsa, o öz hərəkətləri ilə Allaha, Onun Peyğəmbərinə ﷺ və bizə örnək olan sünnəsinə, həm də onun qanunlarına və vahid müsəlman icmasına qarşı çıxmış olar. Buna görə də Peyğəmbər ﷺ deyirdi: “Məndən sonra çoxlu ədalətsizliklər görəcəksiniz. Mənimlə hovuz kənarında (Qiyamət günündə) görüşənədək səbirli olun”.²³ Beləliklə, Peyğəmbər ﷺ müsəlmanlara vəsiyyəət etdi ki, hökmdarların ədalətsizliyinə (etdiyi səhvlərə) qarşı səbirli olsunlar. Çox vaxt bəzi hökmdarlar insanlara qarşı ədalətsiz hərəkətlər edib, günah işlər görürlər. Belə vaxtda həmin adamın hökmdara qarşı nifrəti onun gözündə rəhbərin günahlarını o qədər böyüdür ki, həmin adam ona qarşı vuruşmağa başlayır. O, elə fikirləşir ki, bu hərəkəti ilə yer üzündən fəsadı siləcək, bununla da adamların inamı daha doğru və təmiz olacaq. Əslində isə onu bu yola ilk növbədə əldən çıxmış hakimiyəti və ya var-dövləti geri qaytarmaq arzusu vadar edir.

---

²³ əl-Buxari 4330-cu hədis.

Beləliklə, həmin adamın bu səhv addımı hökmdarların ədalətsizliyindən dəyən zərərdən daha çox və dəhşətli olur. Buna görə də daha dəhşətli yaramazlığı insanlara doğruluq adı ilə təbliğ etməklə digər bir yaramazlıqla mübarizə aparmaq olmaz".²⁴

4. Rəhbərin işlərinə qarışmamaq: Əbu Hureyra rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Kişinin (və ya qadının) islamının gözəlliyi, ona aid olmayan şeyləri tərk etməsidir".²⁵

5. Allahın rəhbərə verdiyi var-dövlətə göz dikməmək və həsəd aparmamaq: Səhl bin Səd əs-Səidi rəvayət edir ki, bir kişi gəlib Peyğəmbərə ﷺ dedi: "Ey Allahın Elçisi! Mənə elə bir əməl öyrət ki, onu etdikdə həm Allah, həm də insanlar məni sevsin". Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Dünyaya göz dikmə, Allah səni sevsin. İnsanların əlindəkinə göz dikmə, insanlar səni sevsin".²⁶

6. Rəhbəri gözdən salmaq üçün səy göstərməmək: Əbu Bəkr ؓ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: "Rəhbərə yaxşılıq edəne Allah da Qiyamət günü yaxşılıq edər. Onu (pislik, qeybət və s. ilə) gözdən salmaq istəyəni də Allah Qiyamət günü alçaltdar".²⁷

---

²⁴ Minhəc əs-Sünnə ən-Nəbəviyyə, 4/527. İxtisarlarla tərcümə edilib.

²⁵ Ət-Tirmizi, 2317-ci hədis.

²⁶ İbn Məcə, 4102-ci hədis.

²⁷ Əhməd "Musnəd" əsəri, 5/42.

7. Rəhbərin qeybətini etməmək: Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurdu: “Allaha və axirət gününə inanan şəxs ya xeyirli söz desin, ya da ki sussun”.²⁸

Abdullah bin Amr رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Müsəlman o kəsdir ki, (onun) əlindən və dilindən başqa müsəlmanlar əziyyət çəkmir”.²⁹

8. Rəhbər haqqında yalan danışmamaq: Bu barədə Uca Allah müqəddəs kitabı Qurani-Kərimdə buyurur:

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

“...yalan sözlərdən də (Allaha şərik qoşmaqdan da) çəkinin!” (əl-Həcc,30)

İbn Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ buyurmuşdur: “Həqiqətən doğru danışmaq əməlisalehliyə aparır, əməlisalehlik də Cənnətə. Bir bəndə o vaxta qədər doğru danışar ki, Allah dərğahında onun adı doğru danışanlar siyahısına yazılar. Həqiqətən, yalan danışmaq günaha aparır, günah da Cəhənnəmə. Bir bəndə o vaxta qədər yalan danışar ki, onun adı Allah dərğahında yalançılar siyahısına yazılar”.³⁰

9. Rəhbəri söyməmək: Abdullah bin Məsud رضي الله عنه rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ belə buyurdu: “Müsəlmanı söymək asilik, onu öldürmək isə küfrdür”.³¹

---

²⁸ Muslim, 171-ci hədis.

²⁹ əl-Buxari, 10-cu hədis.

³⁰ əl-Buxari, 6094-cu hədis.

³¹ Muslim, 218-ci hədis.

Hənnəd ﷺ demişdir: “Bir gün əz-Zibriqani, Əbu Vail Şəqiq bin Sələmənin yanında olarkən Həccəci söyüb onun pis əməllərini xatırlatdı. Əbu Vail dedi: “Onu söymə! Nə bilirsən, bəlkə o, “Allahım, məni bağışla!”- deyib, Allah da onu bağışlayıb?”³²

Əbu İshaq əs-Səbi ﷺ demişdir: “Əmirlərini (rəhbərlərini) söyən toplum onun xeyrindən məhrum olar”.³³

10. Rəhbərə lənət etməmək: Əbu Hureyra ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Əməli saleh olan lənət oxumaz”.³⁴

Əbu Dərdə ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Lənət oxuyanlar Qiyamət günü nə şəfaətçi³⁵ nə də şahid ola bilərlər”.³⁶

Səmurə bin Cündəb ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir-birinizlə Allahın qəzəbiylə və ya lənətiylə və ya Cəhənnəmiylə lənətləşməyin”.³⁷

11. Rəhbərə nifrət etməmək:

Ənəs bin Malik ﷺ rəvayət edir ki, Peyğəmbər ﷺ demişdir: “Bir-birinizə nifrət etməyin! Bir birinizə həsəd aparmayın!

---

³² Hənnəd “Zühd”, 2/464.

³³ İbn Abdul-Bərr “Təhmüd”, 21/287.

³⁴ Muslim, 6551-ci hədis.

³⁵ Qiyamət günü Allah qarşısında günahkar müsəlman üçün bağışlanma diləyən.

³⁶ Muslim, 6553-cü hədis.

³⁷ Əbu-Davud, 4906; ət-Tirmizi, 1977-ci hədislər.

Bir-birinizlə düşmənçilik aparmayın! Ey Allahın qulları, qardaş olun...”.³⁸ Qeyd etmək lazımdır ki, hər hansı bir şəxsin özünə yox, yalnız onun etdiyi qeyri-qanuni sayılan əmələ nifrət etmək olar. Həqiqətən, Peyğəmbərimizin ﷺ əxlaqı da belə olmuşdur. Onun həyat tərzinə nəzər salan şəxs bunun həqiqət olduğunu görə bilər. Uca Allah buyurur:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

“Doğurdan da sən böyük bir əxlaq sahibisən!”

(əl-Qələm, 4)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Həqiqətən, Allahın Rəsulu Allaha, qiyamət gününə ümid bəsləyənlər və Allahı çox zikir edənlər üçün gözəl nümunədir!” (əl-Əhzab 21)

12. Rəhbəri yaxşı işlərə görə qiymətləndirmək: İbn Mübarək رحمته demişdir: “Alimləri qiymətləndirməyənin axirəti puç olar, əmirləri (rəhbərləri) qiymətləndirməyənin dünyası puç olar, qardaşını qiymətləndirməyənin əxlaqı puç olar”.³⁹

13. Rəhbərin haqqında gözəl zənn etmək və casusluq etməmək: Uca Allah buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا

---

³⁸ Muslim, 6473-cü hədis.

³⁹ İbn Asakir “Tarixud-Dəməşq”, 32/444.

“Ey iman gətirənlər! Çox zənnə-gümana qapılmaqdan çəkinin. Şübhəsiz ki, zənnin bə’zisi günahdır. (Bir-birinizin eybini, sirrini) arayıb axtarmayın”
(əl-Hucurat, 12)

14. Rəhbəri vətəni qorumaqda dəstəkləmək: Vətəni düşmənlərin işğalından, təcavüzündən, terror aktlarından, cəsuslardan və sair xələl gətirən əməllərdən qorumaq hər bir müsəlmanın borcudur.

Səhl idn Səd əs Səidi rəvayət edir ki, Peyğəmbər belə buyurdu: “Bir gün Allah yolunda (sərhədi) qorumaq dünya və içindəkilərdən xeyirlidir”.⁴⁰

15. Rəhbər üçün Allaha dua etmək: əl-Fudeyl bin İyad demişdir: “Mənim bir duamın qəbul olunacağını bilsəydim, onu yalnız əmir (rəhbər) üçün edərdim”.⁴¹

İmam Əhməd rəhbərlər haqda belə dediyini rəvayət etmişdir: “Mən gecə-gündüz imam üçün müvəfəqiyyət arzulayıram və Allahın ona kömək olması üçün dua edirəm və bunu özümə (borc bilib) vacib görürəm”.⁴²

Əbu Məhəmməd əl-Həsən bin Əli əl-Bərbəhari demişdir: “Rəhbərlərin islah olunması üçün dua etmək bizə əmr olunmuşdur. Onlar zülm və ədalətsizlik etsələr belə, onların əleyhinə dua etmək bizə qadağan olunmuşdur. Çünki onların zülm və ədalətsizliyi özlərinə, xeyirxahlıqları isə özlərinə və müsəlmanlaradır”.⁴³ Uca Allah buyurur:

---

⁴⁰ əl-Buxari, 2892-ci hədis.

⁴¹ Əbu Nueym “əl-Hiyələ”, 8/91.

⁴² əl-Xalləl “Sünnə”, 1/83.

⁴³ əl-Bərbəhari “Şərh əs-Sünnə”, səh. 144.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

“Yaxşı iş görənün xeyri özünə, pislik edənün də zərəri özünə olar. Sənin Rəbbin (haqsız yerə) bəndələrə zülm edən deyildir” (“Fussilət” surəsi, 46).

Əli əl-Bərbəhari رضي الله عنه həmçinin demişdir: “Rəhbərin ələhinə dua edən görsən bil ki, o, bidət (İslam dininə əlavələr edən) əhlindəndir. Onun lehinə dua edən görsən bil ki, o, Allahın izni ilə sünnə əhlindəndir”.⁴⁴

III. Ekstrimizmə meyilli qruplarla (xəvariclərlə)⁴⁵ Əhli-Sünnə vəl Cəməanın arasında olan əsas fərqlər

İslam dininin adından istifadə edən, təhlükəli və yolundan azmış radikal qruplardan biri də xavariclikdir. Bu qrupun davamçıları günah edən və onların fikirləri ilə razı olmayan müsəlmanları kafir sayırlar. Hətta radikal qruplar bu insanların namuslarına, mal-dövlətlərinə qəsd etməyi belə özlərinə rəva bilirlər. Onlara görə həmin insanlar Allaha şərikin qoşmasa belə həmişəlik cəhənnəmdə qalacaqlar. Radikal qruplar onların fikirlərinə zidd olan hədisləri inkar edir, eyni zamanda əgər rəhbərlər onları qane etməsə, insanları onlara qarşı çıxmaq çağırışından belə çəkinmirlər. Radikal qruplar İslam tarixində bir çox fəlakətlərin (fitnələrin) səbəbkarları olublar və bu gün də İslama və islam dəvətinə böyük zərbələr vururlar. Onlar xəlifə Osman ibn Əffanın رضي الله عنه ölümü

---

⁴⁴ Tabaqatul-Hənəbilə.

⁴⁵ Müsəlman ümmətindən olub, müsəlmanlara qarşı üsyan edənlər.

ilə əlaqədar müsəlmanlar arasında ixtilafın düşməsinin səbəbkarı olublar. Bundan başqa onlar xəlifə Əli ibn Əbu Talibin ﷺ dövründə müsəlmanlar arasında müharibənin başlanmasının səbəbkarı olublar. Həmçinin xəlifə Əli ibn Əbu Talibi ﷺ küfrdə ittiham edib şəhid ediblər.

Müasir dövrdə də radikal qruplar terrorçuluqla məşğul olur, uşaq və qadınları öldürürlər. Halbuki, Quran və Sünnə bu cür çirkin əməlləri müsəlmanlara haram buyurur. (Bu barədə daha ətraflı kitabın “Əhli sünnənin ekstremizmə və terrorizmə münasibəti” başlığında oxuya bilərsiniz).

Radikal qruplarla Əhli-sünnənin arasında bir çox fərqlər mövcuddur. Lakin bunların ən mühümləri aşağıdakılardır:

Qeyd etmək lazımdır ki, bu vəsflər səhabələrin zamanında yaşamış xəvariclərə məxsusdur.

1. Radikal qruplar böyük günah (zina, oğurluq və.s) sahibini kafir hesab edir, Əhli-Sünnə isə onu yalnız Allahın və Onun Elçisinin ﷺ əmrinə asi olmuş hesab edirlər.

2. Radikal qruplar böyük günah sahibinin Cəhənnəmdə əbədi qalacağını etiqad edir, Əhli-Sünnə isə tamamilə bunun əksinədir.

3. Radikal qruplar böyük günah sahibinin canının və malının halal olduğunu etiqad edir, Əhli-sünnə isə bunun əleyhinədir.

4. Radikal qruplar hakimiyyəti devirməyi icazə verilən olan əməllərdən hesab edir, Əhli-Sünnə isə bu əməli fitnə-fəsad sayır və icazə verilməyən əməl olmadığını fikrindədir.

5. Radikal qruplar müsəlmanın xətasını ifşa edir və fitnə-fəsad məqsədilə onu insanlar arasında yayırlar. Əhli-Sünnə isə müsəlmanın xətasını düzəltmək üçün bunu onun özünə deyir və bununla da fitnə-fəsadın qarşısını alırlar.

Bu səbəblərdən radikal qruplar əvvəlcə həzrəti Osmanı, sonra isə Həzrəti Əlini ﷺ şəhid etmişlər.

Həzrəti Əlinin ﷺ xəlifəliyi dövründə xəvariclərdən biri gəlib ona istehza ilə belə deyir: “Ey Əli! Nə üçün Əbu Bəkr və Ömər in xəlifə olduğu dövrdə əmin-amanlıq, Osmanla sən in xəlifə olduğunuz dövrdə isə fitnə-fəsad baş verib?” Həzrəti Əli cavabında ona belə deyir: “Çünki onlara mən və Osman kimi ləyaqətli səhabələr itaət edirdik. Osmanla mənə isə sən in kimi nankorlar itaət edir”.⁴⁶

Müasir Xəvariclər (Radikal qruplaşmalar):

Qeyd etmək lazımdır ki, onlar əvvəlkilərdən fərqli olaraq aşağıdakı vəsflərə malikdirlər:

1. Müsəlmanlara qarşı sərt olmaları;
2. Təkfir¹⁰⁴⁷ məsələsində hökm verməkdə tələsmələri;
3. Rəhbərə qarşı çıxmağı icazə görmələri;
4. Günahkar müsəlman rəhbərləri kafir saymaları;
5. Elm öyrənməyə meylli olmamaları.

IV. Əhli-Sünnənin ekstremizm və terrora münasibəti

İslam rəhm dinidir və terrorizmi qəti şəkildə rədd edir. Uca Allah buyurur:

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ أَلَمْ يُقَاتِلْكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجْكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ
وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

---

⁴⁶ əl-Əlaqətu Beynəl-Hakim vəl-Məhkum, səh. 44.

⁴⁷ Hər hansı bir şəxsi kafir adlandırmaq.

“Allah din yolunda sizinlə vuruşmayan və sizi yurduvuzdan çıxartmayan kimsələrə yaxşılıq etməyi və onlarla ədalətlə rəftar etməyi sizə qadağan etməz. Allah həqiqətən ədalətli olanları sevır”.

(əl-Mumtəhinə surəsi, 8)

Məhəmməd peyğəmbər ﷺ döyüşçülərinə qadınları və uşaqları öldürməyi qadağan edir⁴⁸ və deyirdi: “...yeni doğulan körpələri ələ verməyin, sui-istifadə etməyin və öldürməyin”.⁴⁹ O, həmçinin deyirdi: “Kim müsəlmanlarla sülh bağlayan adamı ödürsə, o, cənnətin həttə qırx illik məsafəyə yayılan ətrini belə hiss etməyəcək”.⁵⁰

Məhəmməd peyğəmbər ﷺ habelə insanları od ilə cəzalandırmağı da qadağan etmişdir.⁵¹

Bir dəfə Peyğəmbər ﷺ insan öldürməyi ikinci ən böyük günah adlandırmışdır.⁵² O, həmçinin demişdir: “Qiyamət günündə insanlardan ən əvvəl onların tökdüyü qan haqda soruşulacaqdır⁵³”.⁵⁴

Müsəlmanlar həttə heyvanlara da yaxşı münasibət bəsləməli və onları incitməməlidirlər. Allah Elçisi ﷺ demişdir: “Elə bir qadın olacaqdır ki, pişiyi ölənədək bağlı yerdə saxladığı üçün cəzalandırılacaqdır. Pişiyə görə o, cəhənnəmə düşəcəkdir. O, pişiyi nə yedirmiş, nə içirmişdir. Əksinə bağlı

---

⁴⁸ əl-Buxari, 3015; Muslim, 1744.

⁴⁹ Muslim, 1731; ət-Tirmizi, 1408.

⁵⁰ əl-Buxari, 3166.

⁵¹ Əbu Davud, 2675.

⁵² əl-Buxari, 6871; Muslim, 88.

⁵³ Yəni adam öldürmək və yaralamaq.

⁵⁴ əl-Buxari, 6533; Muslim, 1678.

yerdə saxlayaraq,onun özü-özünü saxlamasına da mane olmuşdur".⁵⁵

Peyğəmbər ﷺ habelə bildirdi ki, Allah itə su verən bir kişinin günahlarından keçmişdir. Peyğəmbərdən ﷺ soruşanda ki, heyvanlara göstərdikləri xoş münasibət üçün insanlar mükafatlandırılacaqlarmı,o, belə cavab vermişdir: "Bütün canlılara göstərilən xoş münasibət mükafatsız qalmayacaqdır".⁵⁶

Müsəlmanlar heyvanları kəsəndə elə etməlidirlər ki, onlar daha az qorxsun və həyacanlanmasınlar. Məhəmməd Peyğəmbər ﷺ demişdir: "Həqiqətən, Allah bütün işlər barəsində bəndələrinə yol göstərmişdir. Əgər öldürürsünüzsə, lazimi şəkildə öldürün, əgər kəirsinizsə, lazimi şəkildə kəsin. Hər bir heyvan kəsən şəxs bıçağını itiləməlidir ki, qurbana əziyyət verməsin".⁵⁷

Bu və ya digər islam mətnləri əsasında belə qənaətə gəlmək olar ki, müdafiəsiz, dinc əhalinin mal-mülklərindən məhrum olması və zərər çəkməsi kimi nəticəsi dəhşətli olan hər hansı əməllər İslam və müsəlmanlar tərəfindən qadağan edilir və eyni zamanda mənfur (ondan çəkinməsi vacib olan) əməllər kimi qiymətləndirilir. İslam sülh, şəfqət, bağışlanma dinidir. Müsəlmanların adlarına yazılan zorakılıq və vəhşilik aktları ilə İslam dininin heç bir əlaqəsi yoxdur. Əgər bəzi müsəlmanlar elmsizliklərindən xəvariclərin torlarına düşüb terror aktları törədirlərsə, onda onlar İslam qanunlarının pozulmasında günahkardılar.

---

⁵⁵ əl-Buxari, 2365; Muslim, 2422.

⁵⁶ əl-Buxari, 2466; Muslim, 2244.

⁵⁷ Muslim, 1955; ət-Tirmizi, 1409.

V. Əhli-Sünnə və radikal qrupları bir-birindən fərqləndirməməyin təhlükəsi

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, radikal qruplarla Əhli-Sünnə arasında bəzi zahiri oxşarlıqlar ola bilər. Ona görə ki, radikal qruplardan olanlar da bəzi şeylərdə sünnəyə uyğun əməl edə bilər. Məsələn, sünnəyə uyğun saqqal saxlamaq, geyinmək və sairə. Lakin, buna görə onları həmrəy saymaq, hər ikisinə qarşı eyni ittihamlar irəli sürmək və onlara qarşı eyni mühakimə yürütmək haqsızlıqdır.

Xatırladaq ki, bu oxşarlıqlar radikallığın göstəricisi deyil. Əksinə müsəlmanlara aid olan oxşarlıqların ilk daşıyıcısı bəşəriyyətin şərəflisi Peyğəmbərimizin ﷺ olmuşdur. Bundan başqa tandığımız bir çox din alimlərinin və dahilərin xarici görkəmləri məhz bu cür olmuşdur. Bunlara misal olaraq Azərbaycanımızı bütün dünyada məşhur edən Nizami Gəncəvini, Məhəmməd Füzulini, Xəqani Şirvanini zəmanəmizin aynası olan Mirzə Ələkbər Sabiri və s. misal göstərmək olar. Həmçinin əgər qalstuk taxmış bir insan radikal meyildirsə və ya radikal fikirlərin daşıyıcısıdırsa, bu o deməkdir ki, bütün qalstuk taxan insanlar terrorçudurlar? Təbii ki, yox! Unutmayaq ki, radikallıq insanların xarici görkəmində deyil, onların fikir və əqidələrindədir. Əfsuslar olsun ki, günümüzdə sadalanan məsələləri ayırd etməyib məlumatsızlıqdan haqla-nahaqqı bir-birinə qatırlar. Yuxarıda deyilənlərdən aydın olur ki, Əhli-Sünnə ilə radikal qruplar arasında bir çox fərqli və bəzi oxşar cəhətlər ola bilər. Təəssüflər olsun ki, bu oxşar cəhətlərdən sui-istifadə edən İslamın düşmənləri bəzi müsəlmanlar arasındakı elmsizlikdən istifadə edərək fitnə yaymağa nail olurlar. Onlar fəal şəkildə İslamın haqq din

olduğunu, postsovet məkanında dinindən uzaqlaşdırılmış insanlara bəyan edən Əhli-Sünnə müsəlmanlarının adını bir sıra radikal qruplara bağlayaraq onları terrorda, rəhbərə qarşı asilikdə, zülmkarlıqda və ən nəhayət son dövrlər dəbə düşmüş “vəhhabilik”də əsassız olaraq ittiham edirlər. İslamın necəliyi barəsində doğru-dürüst məlumatı olmayan bir çox insanlar isə bu fitnənin girdabına düşərək Peyğəmbərimizin ﷺ yoluna (sünnəsinə) sadıq olan müsəlmanlara qarşı kəskin mövqe tuturlar. Əhli-Sünnə müsəlmanlarını bu zahiri görkəmə görə radikal qruplara aid edərək onların haqqlarını tapdalamaq bəzi təhlükələrə şərait yaradır. İnsanları böyük günaha aparən və hamımızın bilməli olduğumuz bu təhlükələr aşağıdakı kimi sıralanır:

1. Müsəlmanlar arasında sabitlik pozulur;

2. Radikal qruplar Əhli-Sünnədən olan bəzi elmsiz və səbirsiz müsəlmanları öz tərəflərinə çəkməyə şans verir, bununla da radikalların sayının artmasına münbit şərait yaranır;

3. Bu ədalətsizliyi edən insan ilk öncə özünü günaha batırmış olur. Buna görə də o, gec və ya tez, axır ki, Allah qarşısında cavab verməli olacaq.

Uca Allah buyurur:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كَتَبْنَا فَتَنًا وَبُهْتَانًا وَإِنَّمَا مَثَابَةُ

“Mömin kişiləri və qadınları etmədikləri bir işdən ötrü incidənlər, şübhəsiz ki, öz üzərlərinə böhtan və açıq-aydın bir günah götürmüşlər”. (əl-Əhzab, 58)

SON SÖZ

Əziz müsəlmanlar! Onsuz da haqqı nahaqdan ayırmağın çətin olduğu cəmiyyətimizdə gəlin hər şeydən şübhələnərək özümüzdən yeni bir düşmən obrazı kəşf etməyək. Şübhə şeytan vəsvəsinə yol açar. Odur ki, gəlin, hər an ayıq-sayıq olub dedi qodulara uymayaq. İllərlə yasaq olunmuş, nəhayət Uca Allahın mərhəməti sayəsində bizə dünyada ən qiymətli bir nemət olaraq verdiyi İslamı ölkəmizdə qoruyub saxlamağa çalışaq. Allah əmanətlərə xəyanət edənləri sevməz. Etmədiyi bir əməli haqsız olaraq başqasının adına yazmaqla insan heç nə qazanmır. Əksinə itirir və günah sahibi olur. Gəlin, bütün məsələlərə elmlə, səbrlə və təmkinlə yanaşaq.

Əziz müsəlmanlar! Bu gün üzləşdiyiniz nahaq böhtanlara səbrlə sinə gərin və Peyğəmbərimizin ﷺ öyrətdiyi kimi rəhbərlərin haqlarını ödəyin.

Unutmayın ki, sizin hazırda üzləşdiyiniz belə böhtanların daha ağırları ilə bəşəriyyətin şərəfli olan Peyğəmbərimiz ﷺ də üzləşmişdir. O, bunlara səbr etdi. Sonunda isə Allahın ona əta etdiyi böyük mükafatlara layiq görüldü. Hər bir səbrin sonunda Allahın bizlərə verəcəyi bir mükafat durur. Gəlin bu mükafatı qazananlardan olmağa çalışaq. Unutmayaq ki, Adəm övladının açıq-aşkar düşməni olan şeytan hər vaxt yolumuzun üstündə dayanıb bizləri haqq yoldan azdırmağa çalışır. Cənnəti zəhmətsiz qazanmaq olmaz. Cəhənnəmə gedən yollar isə hər zaman bərli-bəzəkli, işıqlı, haylı-küylü və yollarında daim yaşıl işıqlar yanan olur. Bu dünyanın aldadıcı, müvəqqəti gözəlliyinə aldanmayın. Axirəti sevib ağacları altından çaylar axan cənnətləri mər-

h m ti q z bini  st l y n, tayı-b r b ri v    riki olmayan, n qsansız v  uca R bbimizd n ist y k! Sonunda bir daha elmsizlikd n, faydasız elmd n v  fitn l rd n Allaha sığınıb, Ondan mill timiz  c n hiday t dil yirik. Amin!

MÜNDƏRİCAT

Qayəməz	3
I. Əhli-Sünnənin tərifi və ona verilmiş adlar	6
II. Əhli-Sünnənin əqidəsinə görə rəhbərlərin tərifi və onların haqları	9
III. Ekstremizmə meyilli olan qruplarla (xəvariclərlə) Əhli Sünnə vəl-Cəməə arasında olan əsas fərqlər	21
IV. Əhli-Sünnənin ekstremizmə və terrorizmə münasibəti	23
V. Əhli-Sünnə və radikal qrupları bir-birindən fərqləndirməməyin təhlükəsi	26
Son söz	28

“Elm və təhsil” nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

Dizayner: Kamran İbrahimov
Texniki redaktor: Rövşanə Nizamiqızı

Çapa imzalanmış 12.04.2023
Şərti çap vərəqi 2. Sifariş № 80
Kağız formatı 60x 84 1/16. Tiraj 5000

Kitab "Elm və təhsil" nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib, çap olunmuşdur
E-mail: elm.ve.tehsil@mail.ru
Tel: 497-16-32; 050-311-41-89
Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev 8/4